

УДК 378.4:37.016:811

РОЗВИТОК КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пустовойченко Д.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У даній статті розглядається питання комунікативної компетентності майбутніх психологів у процесі вивчення іноземної мови та її роль в формуванні крос-культурної комунікації. На основі огляду виявлено, що розвиток крос-культурних комунікативних навичок на сучасному етапі передбачає розвиток комунікативної компетенції студентів. Визначено контекст міжкультурної комунікації. Підкреслюється неможливість досягнення реального успіху в крос-культурній комунікації без дотримання культурних норм і традицій кожної країни в процесі спілкування.

Ключові слова: комунікативна компетентність, професійна компетенція, крос-культурна комунікація, мотивація, міжкультурна компетенція.

Постановка проблеми. Процеси міжкультурної інтеграції на національному та міжнародному рівнях зумовили модернізацію змісту мовної освіти в Україні. Мова виступає як засіб пізнання картини світу, прилучення до цінностей, що створені іншими народами. Одночасно мова – це ключ до відкриття унікальності та своєрідності власної народної самобутності та історичних досягнень представників інших культур. Сьогодні стає все більш очевидним, що людство розвивається шляхом розширення взаємозв'язків і взаємозалежності різних країн, народів та їх культур. Цей процес охопив різні сфери суспільного життя всіх країн світу. Розширення взаємодії культур і народів робить особливо актуальним питання самобутності та культурних відмінностей.

Комунікація – це соціально обумовлений процес обміну інформацією різного характеру та змісту, переданої цілеспрямовано за допомогою різних засобів і має за мету досягнути взаєморозуміння між партнерами, і здійснюється відповідно до визначених правил і норм. Стаючи учасниками будь-якого виду міжкультурних контактів, люди взаємодіють з представниками інших культур, часто істотно відрізняються один від одного.

Крос-культурна комунікація має виражений характер і постає складовим компонентом у професійній підготовці майбутніх психологів засобами іноземної мови. Успішна професійна діяльність фахівців в значній мірі залежить не тільки від володіння ними професійними знаннями, але й від знання іноземних мов і особливостей культури країни, мовленнєвого етикету, з представниками якої налагоджуються ділові відносини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед проблем, які обговорюються на сучасному етапі розвитку крос-культурних відносин гостро постає питання розроблення методів і прийомів викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах в межах крос-культурного підходу, який досліджували такі вчені, як С. Тер-Мінасова, Г. Єлізарова, В. Маслова, Н. Галькова, В. Сафонова та ін.

Вивчення ж іноземної культури починається з вивчення мови. Іноземна культура може бути зрозумілою тільки при зіставленні з рідною культурою, з тими знаннями, якими вже оволодів студент. Важливо окреслити думки науковців щодо необхідності навчання іноземної мови через вивчення

елементів культури, що знаходить своє відображення в роботах Ю. Пасова, П. Сисоева, Н. Бібік, В. Сластьоніна, О. Тернопільської та ін. Варто додати думку зарубіжних вчених, М. Мескона, Д. Робінсона та інших, які вважають, що неефективне спілкування часто є однією з суттєвих перешкод на шляху досягнення успіхів і стає причиною виникнення проблем у професійній діяльності.

В даний час у вітчизняній і зарубіжній методиках викладання іноземних мов існують різні підходи до навчання культурі. Е.М. Верещагін і В.Г. Костомаров в методиці навчання російської мови як іноземної, а також Г.Д. Томахін, виділяють два підходи до навчання культурі в процесі навчання іноземної мови: соціологічний та філологічний [4, с. 156]. Перший підхід ґрунтується на викладанні дисципліни, традиційно пов'язаної з вивченням будь-якої іноземної мови, а саме, країнознавства. Другий підхід – філологічний, основним об'єктом якого є не країна, а фонові знання носіїв мови. Лінгвокраїнознавство може практикуватися як в курсі лекцій, так і на уроках мови. Різниця між цими двома підходами в тому, що загально країнознавчі заняття менше пов'язані з вивченням мови, ніж лінгвокраїнознавчі, вони можуть проводитися рідною мовою аудиторії, і можливі для осіб, які не вивчають іноземну мову. На думку М.К. Борисенко, «лінгвокраїнознавчий аспект повинен стати невід'ємною частиною занять з іноземної мови», коли «мовні одиниці сприймаються як носії інформації про особливості менталітету і, як наслідок, поведінкових норм іншомовного суспільства» [2]. Лінгвокраїнознавча компетенція є невід'ємною частиною міжкультурної компетенції, а міжкультурна компетенція – це здатність будувати адекватну комунікацію за допомогою надбаних фонівих знань.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розгляд розвитку крос-культурної компетенції майбутніх психологів у процесі вивчення іноземної мови. Розвиток крос-культурних комунікативних навичок на сучасному етапі передбачає розвиток комунікативної компетенції студентів.

Виклад основного матеріалу. Реалізація крос-культурних взаємин можлива лише в тому випадку, коли іноземна мова вивчається за допомогою культури, оскільки остання сприяє глибшому проникненню в розуміння ментальності на мовних рівнях. Для сучасної мовної

освіти необхідні міждисциплінарна інтеграція, багаторівневість, варіативність, орієнтація на міжкультурний аспект оволодіння мовами. Відмінності в мовах, нормах громадської поведінки, часто роблять ці контакти важкими і навіть неможливими. Але це лише приватні проблеми міжкультурних контактів. Основні причини їх невдач лежать за межами очевидних відмінностей. Головна перешкода, що заважає успішному вирішенню цієї проблеми, полягає в тому, що ми сприймаємо інші культури через призму своєї культури, тому наші спостереження і висновки обмежені її рамками. З великими труднощами ми розуміємо значення слів, вчинків, дій, які не характерні для нас самих [5].

Володіння іноземними мовами сприяє процесу розширення світогляду особистості студента, активізації культурного освоєння світу, розуміння інших соціумів та народів, що сприяє комунікації культур і професійному зростанню та вдосконаленню знань студентів.

В системі професійної освіти в становленні навчальної мотивації найважливішу роль відіграють пізнавальні інтереси і мотиви професійної діяльності. Розвинена професійна мотивація є найважливішим фактором формування мотивації навчальної діяльності у студентів. Оскільки іноземна компетентність трактується в контексті професіоналізму психолога, то доцільно розглядати питання формування мотиваційної основи розвитку компетентності в області іноземних мов з точки зору ролі професійної мотивації у формуванні мотивації навчання.

Домінуючий вплив на ставлення до навчальних дисциплін надають професійні мотиви. Вони займають провідне місце в структурі навчальної мотивації на всіх етапах навчання. Студенти, які мають яскраво виражені професійні мотиви навчальної діяльності, оцінюють важливість предметів і інтерес до них значно вище, ніж ті, хто не прагне стати хорошим фахівцем і придбати необхідні глибокі знання [7].

Слід визначити наступні фактори, що сприяють процесу розвитку крос-культурної комунікації майбутніх психологів у процесі вивчення іноземної мови і позитивно впливають на становлення їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності: створення творчої атмосфери на заняттях з іноземної мови; створення освітнього середовища; стимулювання у студента потреби у саморозвитку та самовдосконаленню; інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет. Важливо зазначити, що формування мотивації до вивчення іноземних мов у студентів пов'язане з розвитком професійної мотивації і пізнавальних мотивів. В освітньому процесі доцільно враховувати наступні рекомендації:

організувати навчально-практичну і практичну діяльність студентів шляхом участі в наукових конференціях, семінарах, тренінгах з фахівцями в галузі психології, в процесі яких студенти могли б продемонструвати свої знання та вміння в області іноземної комунікації;

підвищувати мовну підготовку з метою вивчення студентами іноземної мови в змістовному відповідно до майбутньої професійної діяльності, використовуючи сучасні форми і методи навчання іноземним мовам;

організувати участь студентів в різних міжнародних психологічних проектах, що мають на увазі співпрацю з іноземними колегами;

створювати сприятливу атмосферу на заняттях, що забезпечуватиме успішність іноземної комунікативної діяльності студентів;

обґрунтовувати професійну значущість іноземної компетентності для фахівців-психологів.

До теперішнього часу в системі мовної освіти відбулися значні позитивні зміни, як в організаційному, так і в змістовному аспектах. Істотно змінився соціокультурний контекст вивчення іноземних мов. Значно зросли їх освітня та самоосвітня функції в школі та ВНЗ, професійна значущість на ринку праці в цілому, що спричинило за собою посилення мотивації до вивчення мов міжнародного спілкування. Пріоритетну значимість набуло вивчення мови як засобу спілкування. Став особливо актуальним інтерактивний підхід до навчання рідної та іноземної мов, особливо в галузі розвитку культури мови. Для сучасної мовної освіти необхідні міждисциплінарна інтеграція, багаторівневість, варіативність, орієнтація на міжкультурний аспект оволодіння мовами.

Ділове спілкування у міжнародному аспекті є складним і повинно відбуватися з метою унеможливлення будь-якого міжнародного конфлікту, спричиненого зіткненням різних уявлень про поведінку людини. Цьому сприяє знання та дотримання вимог і правил культури міжнародного спілкування [8].

Крос-культурна (англ. cross – перетинати, переходити) комунікація – це вербальна і невербальна взаємодія представників різних світоглядів, релігій, моральних систем, тощо.

Безперечно, мова, як відображення культури проявляється у спілкуванні. Отже, особливої актуальності набуває контекст міжкультурної комунікації. Власне термін «міжкультурна комунікація» являє собою особливу форму комунікації двох або більше представників різних культур, в ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур [5].

Процес міжкультурної комунікації є специфічна форма діяльності, яка не обмежується тільки знаннями іноземних мов, а вимагає також знання матеріальної і духовної культури іншого народу, релігії, цінностей, моральних установок, світоглядних уявлень і т.д. в сукупності визначають модель поведінки партнерів по комунікації. Вивчення іноземних мов та їх використання як засобу міжнародного спілкування сьогодні неможливо без глибокого і різнобічного знання культури носіїв цих мов, їхнього менталітету, національного характеру, способу життя, бачення світу, звичаїв, традицій тощо. Тільки поєднання цих двох видів знання – мови і культури – забезпечує ефективне та плідне спілкування» [3].

Безсумнівно, культурний бар'єр може стати реальним фактором, що перешкоджає взаєморозумінню учасників комунікації і щоб його подолати, необхідна підготовка студентів до реального спілкування іноземною мовою з носіями мови. Лінгвокраїнознавчий та міжкультурний аспект є вкрай важливими і пріоритетними у навчанні іноземної мови.

Комунікативна поведінка є невід'ємною частиною національної культури. Знання норм і тра-

дицій спілкування народу дозволить учасникам мовленнєвого акту, які належать до різних національних культур, адекватно розуміти й сприймати один одного, сприятиме ефективній міжкультурній комунікації.

Найефективніше комунікація відбувається завдяки поєднанню знань, навичок і умінь, а також з інформацією культурологічного характеру, до складу якої входять ознайомлення з особливостями вербального і невербального спілкування, зі способом життя і стилем мислення.

Метою викладання іноземної мови для майбутніх психологів має бути актуалізація навичок і умінь що дозволяють майбутньому фахівцю ефективно здійснювати професійну діяльність у своїй сфері: працювати з зарубіжною літературою, виступати з доповіддю або повідомленням, брати участь в дискусії іноземною мовою, виконувати усний або письмовий переклад літератури за професійним спрямуванням. На заняттях велика увага має приділятися роботі на рівні психологічних термінів і понять. Це значно підвищить рівень мовної підготовки майбутнього фахівця. Робота студентів в рамках окресленої дисципліни дозволяє їм краще сприймати інформацію із зарубіжних джерел, розуміти теоретичні та методологічні положення і принципи зарубіжної психології і звісно сприяє професійному зростанню і вдосконаленню знань студентів.

Одним з етапів формування міжкультурної компетенції мають стати тренувальні вправи комунікативного та дослідницького характеру. Будь-які знання без практичного закріплення будуть марні. Такими вправами можуть бути:

відпрацювання мовних одиниць і граматичних структур в діалогових ситуаціях, максимально наближених до реальних і характерних для культури даної країни;

реальне спілкування з представниками іноземної культури за наявності необхідних технічних засобів (листування по електронній пошті, на форумі; ідеальний варіант – спілкування по Skype, і т.д.);

дослідницькі та творчі проекти, пов'язані з досліджуваними темами та лінгвокраїнознавчий аналіз даної інформації;

лінгвістичний і лінгвокраїнознавчий аналіз автентичних матеріалів, починаючи від друкованих видань і закінчуючи новинами національних каналів країни, мова якої вивчається [1].

Таким чином, процес формування міжкультурної компетенції у ВНЗ має містити три необхідних компонента: формування достатнього запасу фонових знань про національну культуру країни, мова якої вивчається, формування адекватного і дружнього сприйняття іноземної мови, і нарешті, практичне тренування в міжкультурній комунікації. Вивчення іноземних мов, в контексті міжкультурної парадигми має великий особистісно-розвиваючий потенціал.

Висновки. Вивчення іноземної мови є складним і тривалим процесом, що вимагає особливих методів навчання. Вищезазначені компоненти дають чітке уявлення про методіку викладання іноземної мови. Використання даних компонентів навчання сприятиме підвищенню рівня володіння студентами іноземних мов. Відомо, що культуру, комунікацію та мову не слід розділяти в навчальному процесі. Формування вербальної та невербальної поведінки у майбутніх фахівців дозволяє їм вірно орієнтуватись у тій чи іншій соціальній ситуації, висловлювати думки і правильно оцінювати культуру іноземної мови, що вивчається. Таким чином, крос-культурна комунікація виступає складовим компонентом у професійній підготовці майбутніх фахівців засобами іноземної мови.

Список літератури:

1. Артемчук Т.О. Про сучасні підходи до вивчення і викладання іноземних мов // Рідна школа 2003. – № 9. – 47 с.
2. Борисенко М.К. Некоторые преподавания элементов лингвострановедения в старших классах // ИЯШ. – 1997. – № 3. – С. 18-19.
3. Брутян Г.А. // Философские науки. – 1973. – № 1. – С. 108-109.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М., 1993. – 246 с.
5. Горелов И.М. Невербальные компоненты коммуникации. – М.: «Наука», 1980. – 238 с.
6. Гришаева Л.И., Цурикова Л.В. «Введение в теорию межкультурной коммуникации». Учебное пособие, «Академия», 2006. – 333 с.
7. Рудик П.А. Мотивы поведения деятельности / П.А. Рудик. – М., 1988. – 136 с.
8. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: Навч. посібн. / І.А. Сайтарли. – К: Академвидав. – 240 с.

Пустовойченко Д.В.

Николаевский национальный университет имени В.О. Сухомлинского

РАЗВИТИЕ КРОСС-КУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос коммуникативной компетентности будущих психологов в процессе изучения иностранных языков и ее роль в формировании кросскультурной коммуникации. Выявлено, что кросс-культурная коммуникация является составляющим компонентом в профессиональной подготовке будущих специалистов средствами иностранного языка, а развитие кросс-культурных коммуникативных навыков на современном этапе предполагает развитие коммуникативной компетенции студентов. Определен контекст межкультурной коммуникации. Подчеркивается невозможность достижения реального успеха в кросс-культурной коммуникации без соблюдения культурных норм и традиций каждой страны в процессе общения.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессиональная компетенция, кросс-культурная коммуникация, мотивация, межкультурная компетенция.

Pustovoichenko D.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

THE DEVELOPMENT OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Summary

This article is about the formation and development of communicative competence of students in the study of a foreign language and its role in the formation of cross-cultural communication. Cross-cultural communication is an integral component in the training of future specialists by means of a foreign language. The context of intercultural communication is defined. The impossibility of achieving real success in cross-cultural communication without observance of cultural norms and traditions of each country in the communication process is emphasized.

Keywords: communicative competence, professional competence, cross-cultural communication, motivation, intercultural competence.